

Griet Vandermassen weerleggen in zes gemakkelijke stappen

Een feministisch-materialistische kritiek op Dames voor Darwin

Jill Clerx en Siggie Vertommen¹

Abstract:

Simone de Beauvoir schreef in *Le Deuxième Sexe* (1949): je wordt niet als vrouw geboren, maar wordt tot vrouw gemaakt door opvoeding en milieu. Griet Vandermassen verwijt het 'klassieke feminisme' te ontkennen dat er inherente sekseverschillen zijn, die los staan van socialisatie en cultuur. Mannen en vrouwen verschillen in motivaties, interesses en prioriteiten, zo stelt de Vlaamse filosoof. Ze is zich ogenschijnlijk bewust dat haar discours conservatieve politici en ideologisch rechts dient, maar is het nagenoeg niet eens met de conclusies die zij trekken uit haar boek en denkwijze. Toch staat dit Vandermassen niet in de weg, om onverstoort verder te gaan met haar evolutie psychologisch geïnspireerde queeste tegen het klassiek feminisme. Daarbij poneert ze objectieve wetenschappelijkheid hoog in het vaandel te dragen en beschuldigt ze eenieder die het met haar oneens is, niet diezelfde waarden voorop te stellen. Maar is de evolutionaire psychologie wel zo wetenschappelijk en vrij van ideologische waarden als Vandermassen zo graag poneert? Wij presenteren een feministisch-materialistische kritiek op het werk van Vandermassen, waarbij we zes van haar stellingen omtrent feminisme, biologie en de rol van wetenschap doorprikken. We doen dit enerzijds aan de hand van inzichten uit de biologie, sociale wetenschappen, archeologie en gender studies en anderzijds op basis van onze ervaringen en praxis binnen feministische bewegingen.

---

¹ Beide auteurs droegen evenveel bij tot het tot stand komen van het artikel, en werden in alfabetische volgorde vermeld.

Inleiding

In *Dames voor Darwin*, een herwerkte versie van het 14 jaar eerder gepubliceerde *Darwin voor Dames*, analyseert UGent filosofe Griet Vandermassen opnieuw het heikele spanningsveld tussen feminisme en evolutionaire biologie. Ze is ervan overtuigd dat het klassiek feministische denken gebaat zou zijn bij een beter begrip van de evolutietheorie. Met haar Darwiniaans geïnspireerde feministische meta-theorie probeert Vandermassen het feminisme te redden van niemand minder dan 'de feministen' zelf. Die laatsten zouden immers de wetenschappelijk onderbouwde inzichten uit de evolutiepsychologie en biologie over evolutionair gegroeide sekseverschillen tussen mannen en vrouwen naast zich neerleggen om hun politiek gemotiveerde sociaal-constructivistische gender ideologieën bevestigd te zien.

Griet Vandermassen beschouwt zich naar eigen zeggen niet als (feministische) evolutionaire psychologe, maar als filosofe. Zelf doet ze niet aan empirisch onderzoek, maar aan een kritische literatuurstudie ². Op basis daarvan probeert zij verschillende bevindingen uit de evolutionaire psychologie en evolutiebiologie samen te brengen om klassiek feministische denkfouten te ontcrachten en een kritische wetenschappelijke blik op bepaalde gendertheorieën te werpen.

Griet Vandermassen kreeg daarbij de voorbije twee jaar een uitgebreid en vaak onbekritiseerd solo platform in de media. Zo kreeg ze een tweewekelijkse column in de Standaard waarin ze schijnbaar belangrijke gender tendensen - van "fout begrepen" incels tot "oneerlijke" transgender atleten en "steeds groter wordende groep" van detransitioners - op een simplistische en makkelijk verteerbare wijze mocht verklaren. Daarnaast werd ze op de Vlaamse televisie en radio opgevoerd als dé feministe bij uitstek: tegendraads, provocatief, altijd bereid om de illusies van de 'klassiek' feministische, LGBTQI en progressieve goegemeente te doorprikken met de bijbel van de Wetenschap in de hand. De mainstream media en conservatief rechts lustten hier gulzig pap van. Vandermassen schurkt met haar wetenschappelijk onderbouwd feminisme immers gevaarlijk dicht aan tegen de zogenaamde "anti-genderideologieën" van (extreem) rechtse figuren zoals Dries Van Langenhoven, Thierry Baudet, Viktor Orbán of Recep Tayyip Erdoğan die de "alomtegenwoordigheid" en het "excessieve activisme" van LGBTQIs, transpersonen en feministen aan de kaak stellen wegens "onnatuurlijk" en "schadelijk voor het kerngezin".

Het probleem met het discours van Vandermassen is de stellige vanzelfsprekendheid waarmee ze ons 'gezond verstand' aanspreekt en tal van schijnbaar waterdicht wetenschappelijk bewijsmateriaal opvoert over de sekseverschillen tussen mannen en vrouwen. Hierdoor lijkt het vaak moeilijk om haar biologisch deterministische narratief te doorprikken, want wie kan er nou tegen de Wetenschap zijn? Ook in progressieve kringen weet men niet altijd goed wat aan te vangen met het salvo aan wetenschappelijk gepresenteerde man-vrouw stereotypen dat Vandermassen op ons afvuurt. Werken vrouwen écht vaker deeltijds omdat ze sinds de prehistorie voor de kroost zorgen? Zijn feministen écht mannelijker omdat hun ringvinger langer is dan hun wijsvinger? Zijn mannen écht competitiever en avontuurlijker omdat ze meer testosteron hebben? We geven het grif toe: als

---

² Het is vooral de evolutiepsychologische school van Tooby en Cosmides waarin Vandermassen zich de voorbije jaren heeft verdiept <https://www.cep.ucsb.edu/primer.html>

feministen zaten we zelf ook al meermaals met de handen in het haar over wat de beste strategie zou zijn. Negeren we de Vandermassens (en bij uitbreiding ook de Jordan Petersons en Steven Pinkers) van deze wereld en steken we onze tijd en energie beter in het uitbouwen onze eigen feministische initiatieven en onderzoekslijnen? Benadrukken we de zaken waarmee we het eens zijn en proberen we coalities aan te gaan? Contesteren we haar discours op de bedenkelijke wetenschappelijke inhoud of contesteren we de al even problematische en gevaarlijke politieke implicaties van de wetenschappelijke inhoud? We kozen voor een mix van de bovengenoemde strategieën en presenteren hieronder een feministisch-materialistische kritiek op het werk van Vandermassen, waarbij we zes van haar stellingen omtrent feminisme, biologie en de rol van wetenschap doorprikken. We doen dit enerzijds aan de hand van inzichten uit de biologie, sociale wetenschappen, archeologie en gender studies en anderzijds op basis van onze ervaringen en praxis binnen feministische bewegingen.

1. Hoezo bio-aversie?

Het principiële uitgangspunt van Griet Vandermassen is dat het gros van de feministische theorie inherent biofobisch is. Feministen zouden omwille van hun sociaal-constructivistische vooringenomenheid de inzichten van de biologische wetenschap omtrent evolutionair gegroeide sekseverschillen naast zich neerleggen omdat die politiek onwenselijk zouden zijn. Het klopt inderdaad dat heel wat feministen sinds de 19e eeuw argwanend stonden tegenover de bij wijlen androcentrische of soms ronduit seksistische manier waarop de menselijke biologie werd gerepresenteerd in de biologische wetenschappen, en later in aanverwante 'zachte' disciplines zoals de sociobiologie en de evolutiepsychologie. Daar waren vaak gegronde redenen voor. Biologische inzichten werden immers vaak gebruikt om patriarchale genderstereotypen te bestendigen en de maatschappelijke onderdrukking van vrouwen te legitimeren. Ook Darwin zelf was hier niet vies van. In *'The Descent of Man and Selection in Relation to Sex'* uit 1871, blijkt heel duidelijk hoe sterk zijn wetenschappelijke analyse over de sekseverschillen tussen mannen en vrouwen doordrongen was van van de toenmalige puriteinse Victoriaanse moraal. Net als andere tijdgenoten omschreef hij vrouwen als zwakker, kinderlijk en minder intelligent in vergelijking mannen die hij als biologisch superieur beschouwde.

Verskillende generaties van feministische wetenschappers en theoretici hebben zich sindsdien sterk verzet, niet zozeer tegen de biologie an sich, maar wel tegen deterministische visies in de biologische wetenschap die binaire verschillen tussen mannen en vrouwen consolideren in plaats van ze net kritisch te onderzoeken. Uit onderzoek van Pearl Brilmyer (2017) naar de genealogie van Darwiniaanse feminisme, blijkt dat die kritiek vaak uit de sociaal-constructivistische hoek van de humane en sociale wetenschappen kwam. Simone de Beauvoir, bijvoorbeeld, schreef in haar meesterwerk *De Tweede Sekse* uit 1949 dat men niet als vrouw geboren werd, maar vrouw werd door maatschappelijke socialisatie. Judith Butler poneerde in *Gender Trouble* (1990) dat de binaire tweedeling tussen man en vrouw geen biologisch vaststaand en onveranderlijk feit is, maar net performatief in leven wordt gehouden door een reeks van dynamische en herhaaldelijk uitgevoerde handelingen die passen in een maatschappelijk aanvaard gender-script.

Andere keren kwam de kritiek op het chauvinisme in de biologie vanuit de biologische en medische wetenschappen zelf. Antoinette Brown Blackwell, bijvoorbeeld, was een Amerikaanse wetenschapster en tijdgenote van Darwin die in haar studie *'The Sexes throughout Nature'* uit 1875 de these weerlegde dat vrouwen een biologisch minder ontwikkelde versie van mannen waren³. Vandaag pleiten feministische biologen en zoölogen als Sarah Blaffer Hrdy, Patricia Gowaty, Malin Ah-King, Evelyn Fox Keller, Lynda Birke, Donna Haraway, Anne Fausto Sterling, Sarah Franklin, Deboleena Roy etc voor een meer dynamische kijk op evolutionair gegroeide sekseverschillen waarbij ze de *interactie, co-productie of co-evolutie* van genen, moleculen, hormonen en zenuwen met omgevingsfactoren centraal stellen⁴. Zij wijzen biologie dus allerminst af, maar onderzoeken net hoe natuurlijke biologische processen aan het werk worden gezet door kapitalistische, koloniale, racistische en heteropatriarchale machtsstructuren. Ze kijken ook naar de gegenderde rol van taal en metaforen in de manier waarop objectiviteitsclaims worden gemaakt in de biologie, zoals bijvoorbeeld in de klassieke voorstelling van de passieve eicel die wacht op actieve bevruchting door de spermatozoa. Door bovendien perspectieven van vrouwen, interseksuelen, transpersonen, LGBTQs te introduceren, stellen ze de verborgen heteronormatieve aannames binnen de evolutionaire biologie aan de kaak. Zo blijkt dat er in sommige samenlevingen sprake is van niet twee, maar wel vijf seksen of drie genders (twospirits, hijras, etc) en dat industriële vervuiling de hormoonbalans van sommige waterorganismen dermate aantast dat hun seksuele en reproductieve karakteristieken zich op plastische wijze aangepast hebben aan de omgevingsfactoren.

Ook al presenteert Vandermassen zichzelf graag als de enige feministe die iets begrepen heeft van evolutiebiologie, kan zij met haar essentialistische interpretatie geen monopolie nemen op een wetenschappelijk geletterd of zelfs een Darwiniaans feminisme. Er zijn vandaag de dag zó veel feministische onderzoekers (m/v/x) die - met of zonder Darwin als directe inspiratiebron - solide onderzoek verrichten naar de socio-materiële dynamieken van menstruatie, infertiliteit, stamceltechnologieën, obstetrisch geweld, transgenderism, etc dat Vandermassens verwijt van een bio-aversie binnen het feminisme bijna gênant wordt. In tegenstelling tot Vandermassen nemen deze feministen Darwins postulaat dat menselijke evolutie een resultaat is van *steeds veranderende* omgevingsfactoren au sérieux door de wisselwerking of dialectiek tussen biologie en samenleving centraal te stellen.

---

³ Wanneer A.B. Blackwell in 1869 haar eerder gepubliceerd werk opstuurde naar Darwin, begon die laatste zijn bedankbriefje met de volgende woorden: 'Dear sir, I am much obliged to you for your kindness in sending me your "Studies in General Science", over which, as I observe in the Preface, you have spent so much time'. Voor meer info omtrent de correspondentie tussen Darwin en Blackwell, zie:

<https://www.darwinproject.ac.uk/antoinette-brown-blackwell>

⁴ Een co-evolutionaire visie gaat ervan uit dat menselijk gedrag is een product van twee evolutionaire processen, cultuur en genen die met elkaar in interactie staan. Veranderingen in het dieet door culturele praktijken zoals de domesticatie van bepaalde planten of dieren is een goed voorbeeld van genen-cultuur co-evolutie. De invloed van culturele praktijken op de selectiedruk zorgde ultiem dan weer voor genetische verschillen tussen verschillende bevolkingen. De kracht van genen-cultuur co-evolutie wordt over het algemeen sneller en sterker geacht en beïnvloedt een grotere waaier aan situaties dan de conventionele evolutietheorie voorspelt.

2. Hoezo biologische sekseverschillen om sociaal gedrag te verklaren?

Vrouwen kunnen niet parkeren en mannen zijn beter in balletjes werpen. Vrouwen zijn verstokte zorgers en mannen nemen graag risico's. Mannen zullen altijd seksuele *predators* blijven en vrouwen genieten minder van losse seks. Wie hoopte dat deze hardnekkige genderstereotypen ondertussen verticaal geklasseerd zouden zijn, heeft het mis. In *Darwin voor Dames* argumenteert Vandermassen dat genderstereotypen een vrij accurate weerspiegeling zijn van gemiddelde mannelijke en vrouwelijke kenmerken. Die zijn volgens haar niet zozeer het gevolg van socialisatie door opvoeding, media en culturele verwachtingen, maar vinden veeleer hun oorsprong in biologische verschillen in de hersenen. Mannen en vrouwen zouden dus een verschillende neurologische *hardwire* hebben en dit zou verklaren waarom ze zich anders gedragen.

Nochtans zijn er heel wat neurowetenschappers, zoals Gina Rippon (2019), Daphna Joel en Luba Vikhanski (2019) en psychologen als Cordelia Fine (2017) die stellen dat die sekseverschillen in de hersenen echt wel miniem zijn, en dat die onnodig overdreven worden binnen de evolutiepsychologie. Volgens hen is ons brein bovendien niet mannelijk of vrouwelijk, maar eigenlijk een plastische mozaïek van herseneigenschappen die we zowel associëren met mannelijkheid als met vrouwelijkheid. Mannen en vrouwen hebben dus niet noodzakelijk een 'mannelijk' of 'vrouwelijk' brein. Je kan als man perfect ondernemend en risicovol zijn, maar tegelijkertijd ook empathisch en zorgend zijn, net zoals je als vrouw perfect kunt balen van zowel moedertje als ondernemertje spelen. Volgens Fine nemen mannen die graag risico's nemen op de aandelenmarkt niet noodzakelijkerwijs graag een benjisproming. Bovendien zijn niet alle mannen socio-economisch gezien in staat om financiële risico's op de markt te nemen. Fine pleit in haar onderzoek dus voor meer contingentie of empirische nuancering van de immer generaliserende onderzoeksresultaten over sekseverschillen in gendergedrag: #notallmen #notallwomen

In plaats van een biologisch essentialisme dat de sekseverschillen tussen man en vrouwen als startpunt neemt van een maatschappelijke analyse, pleiten wij – samen met heel wat andere feministen – voor een *intersectioneel feminisme* dat kijkt naar de manier waarop biologie en maatschappij elkaar vorm geven of co-construeren, en dat ook een plaats geeft socio-economische en geracialiseerde machtsverhoudingen tussen vrouwen en mannen en tussen mannen en vrouwen onderling. Als zwarte vrouwen in de Verenigde Staten drie keer meer kans hebben om te sterven tijdens de bevalling dan witte vrouwen, dan is dat niet door hun verschillende biologische set up maar door een impliciet en expliciet racistisch gezondheidssysteem dat hun pijn en klachten niet voor echt aanneemt⁵. De sociale condities waaronder onze biologie aan het werk wordt gezet, zijn dus niet voor iedereen gelijk en het is vaak onmogelijk om deze biologie-maatschappij dialectiek te reduceren tot een sekseverschil tussen man versus vrouw. Sommige groepen vrouwen hoeven niet te zorgen omdat ze hun zorgtaken kunnen uitbesteden aan een nanny of poetshulp, en sommige groepen mannen hebben niet de kans om ondernemend te worden omdat ze disproportioneel meer kans hebben om gedood te worden door politiegeweld. Deze verhalen hebben geen plaats binnen Vandermassens binaire en universaliserende analyses die alle mannen en alle vrouwen over dezelfde kam scheren.

---

⁵ <https://www.cdc.gov/healthequity/features/maternal-mortality/index.html>

Bovendien gaat veel van het neurobiologische of evolutiepsychologische onderzoek waarop Vandermassen zich baseert uit van gemiddelde seksuele verschillen tussen mannen en vrouwen. Maar niet iedereen is natuurlijk een gemiddelde, zo merkte Els Flour van Furia terecht op⁶. De plaats die de zogenaamde buitenbeentjes innemen die niet aan de gemiddelde norm voldoen of niet binnen die binaire en heteronormatieve man-vrouw tegenstelling passen wordt amper belicht in Vandermassens werk. In onze verruwende maatschappij die meer opschuift naar rechts en waarin die *genderbenders* steeds vaker geïsoleerd worden als abnormaal, onnatuurlijk en een bedreiging voor het sociale weefsel van het kerngezin en zelfs de natiestaat, is er volgens ons enige disciplinaire voorzichtigheid en nuance geboden bij het correleren van sekseverschillen in de hersenen met gendergedrag. Dit zou des te logischer moeten zijn, omdat we heel goed weten wat er in het verleden is gebeurd met soortgelijk sociobiologisch onderzoek. Niet zelden gaf het munitie aan eugenetisch-geïnspireerde politieke projecten waarbij men op basis van zogezegde biologische feiten over vrouwen, homoseksuelen, joden, zwarten, etc seksistische, racistische en zelfs fascistoïde maatschappelijke normen en idealen naar voor schoof.

3. Hoezo keuze kloof?

Een andere feministische mythe die *Dames voor Darwin* wil ontcrachten is die van de loonkloof tussen mannen en vrouwen op de arbeidsmarkt. Als er volgens Vandermassen vandaag al sprake zou zijn van een loonkloof dan is dit in de eerste plaats als gevolg van een keuze kloof tussen mannen en vrouwen: evolutionair gegroeide verschillen in interesses waardoor vrouwen ervoor kiezen om vaker thuis te blijven bij de kinderen en in minder goed betalende sectoren aan de slag te gaan. Feministen moeten dan ook niet proberen om vrouwen in mannenberoepen te pushen of van de deeltijdse contracten te 'redden', want dat levert gewoon tegennatuurlijke, evolutionaire brokken op.

Vandermassen heeft gelijk dat een (neo)liberaal elite feminisme dat alleen maar meer vrouwen aan de top wil krijgen, weinig soelaas brengt voor 99 procent van de vrouwen wereldwijd. Vrouwen hebben uiteraard evenveel recht en skills als mannen om professor, minister of CEO te worden, maar zonder een gedegen maatschappijkritiek blijft zo'n lean-in feministisch project inderdaad beperkt. Als vrouwen er al in slagen om glazen plafonds te doorbreken, dan moeten de scherven meestal opgekuist worden door een leger aan slecht betaalde poetsvrouwen en nannies. Maar laat ons wel wezen, het zijn niet 'de feministen' die vrouwen en masse naar de arbeidsmarkt leidden na de Tweede Wereldoorlog, maar een kapitalistisch systeem in crisis dat nood had aan nieuwe arbeidskrachten. Het zijn ook niet 'de feministen' die thuisblijvende moeders financieel afstraffen, het is de staat die dat doet (Briggs, 2019).

Er bestaat vandaag de dag wel degelijk een loonkloof op de arbeidsmarkt tussen mannen en vrouwen. Uit jaarlijkse rapporten van de Internationale Arbeidsorganisatie over de gender loonkloof blijkt dat globaal gesteld vrouwen nog steeds 20% minder verdienen dan mannen voor hetzelfde werk, en in sommige landen stijgt dat percentage zelfs tot 45%⁷. In België

---

⁶ Flour, Els. 2019. "We laten het niet blauwroze". De Standaard.

https://www.standaard.be/cnt/dmf20191111_04710252

⁷ ILO. 2020. Understanding the gender pay gap. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---act_emp/documents/publication/wcms_735949.pdf

verdienen vrouwen gemiddeld nog 9,2% minder dan mannen. Als er geen correctie wordt gemaakt voor de verschillen in gemiddelde arbeidsduur – het feit dat veel meer vrouwen parttime werken dan mannen – dan loopt de loonkloof op tot 23,7%⁸. Die loonkloof is niet alleen het gevolg van genderdiscriminatie op de werkvloer waarbij werkgevers bewust of onbewust verkiezen om mannen in dienst te nemen, maar ook van het feit dat vrouwen het overgrote deel van de onbetaalde zorgarbeid thuis op zich nemen. In de ‘economisch ontwikkelde’ OESO landen spenderen mannen gemiddeld 136.5 minuten per dag aan huishoudelijke arbeid terwijl vrouwen gemiddeld 263.4 minuten per dag bezig zijn met pampers verversen, eten klaarmaken, het huis schoonmaken, de schoonouders bezoeken en verjaardagsfeestjes voor de kids organiseren⁹.

Het gaat dus niet alleen om een loonkloof, maar veeleer om een inkomenskloof, omdat heel veel van het werk dat vrouwen verrichten zelfs niet erkend wordt als werk, en dus ook niet verloond wordt. Dus het blijft dus belangrijk om deze inkomenskloof in rekenschap te brengen in de organisatie van onze economie en arbeidsmarkt: door bijvoorbeeld te zetten op betaalbare kwaliteitsvolle kinderopvang, loopbaanmodellen die zwangerschap of ouderschapsverlof niet als een of andere ziekte of uitzondering zien, maar als een logisch deel van het leven en dan ook niet financieel afstraffen, en verlofstelsels die voldoende tijd en middelen voorzien om zorg op te nemen wanneer zieke kinderen, hulpbehoevende ouders of vrienden daar nood aan hebben. Daarom zetten heel wat feministen zich ook in voor een verkorting van de werkweek met behoud van loon, of arbeidsduurverkorting, zodat het bestaande werk thuis en op de werkvloer kan herverdeeld worden.

Tenslotte, zelfs als we ervan uitgaan dat mannen en vrouwen verschillende interesses hebben en daarom voor andere jobs zouden kiezen, dan verklaart dat nog steeds niet waarom die zogezegde vrouwenjobs zo slecht betaald en precair georganiseerd zijn. De slechts betaalde jobs in België zijn voornamelijk ‘vrouwenjobs’: opdienend personeel, kappers, schoonheidsspecialisten, huishoudelijk personeel, schoonmakers en kassiers¹⁰. Dat is niet de schuld van ‘de feministen’, maar van de werkgevers en overheden die dit soort werk te weinig valoriseren.

4. Hoezo jagerverzamelaars?

Zowel Griet Vandermassen als andere evolutionaire psychologen verwijzen steeds naar ‘onze voorouders’ bij het verklaren van de oorsprong van een bepaald menselijk gedrag. Dit is een zeer ruim containerbegrip. Hoe wordt dat juist gedefinieerd? Aan de hand van welke selectiecriteria? Wie hoort erbij en wie niet? En waarom? Een diepgaande en grondige literatuurstudie over de evolutionaire psychologie, laat deze vragen onbeantwoord.

De evolutionaire psychologie claimt het menselijke gedrag te verklaren aan de hand van de evolutietheorie. Zo verklaren ze het menselijke gedrag als het product van geëvolueerde psychologische mechanismen die tot stand kwamen via interne en externe aanpassingen aan

---

⁸ Instituut voor gelijkheid tussen mannen en vrouwen. De loonkloof tussen mannen en vrouwen - Rapport 2021. https://igvm-iefh.belgium.be/nl/publicaties/de_loonkloof_tussen_vrouwen_en_mannen_in_belgie_rapport_2021

⁹ <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=54757#>

¹⁰ <https://www.demorgen.be/nieuws/lonen-voor-vele-essentiele-beroepen-ver-onder-belgische-gemiddelde-bb2f4984/>

de omgeving. Volgens de evolutionaire psychologie leefde de mens 99% van de menselijke evolutie als jager-verzamelaars. Het einde van deze periode wordt gemarkeerd door de opkomst van de landbouw en de sedentarische van de mens. In *Dames voor Darwin* (p. 163) schrijft Griet Vandermassen het volgende: 'De wereld waarin onze verre voorouders evolueerden en waaraan we nog altijd zijn aangepast, noemt de evolutiebiologie de *environment of evolutionary adaptedness of EEA*.' Dit is een van de meest ingewikkelde en controversiële uitgangspunten van de evolutionaire psychologie en wel om de volgende redenen.

De EEA is naar verluidt geen plaats, woonplaats of zelfs een tijdsperiode, maar een statistische verzameling van alle omgevingsfactoren die aanwezig waren in de periode waarin een design kenmerk veranderde van een staat naar een andere (en eventueel vervolgens werd bijgehouden). Het is in deze 'periode' dat natuurlijk selectieprocessen het menselijke brein vormden, aldus Vandermassen. Daarbij werden psychologische mechanismen geselecteerd indien zij op succesvolle wijze problemen rond reproductie en overleving konden oplossen. Natuurlijke en seksuele selectie is een dusdanig traag proces dat er sinds het einde van het Pleistoceen niet genoeg tijd verstreken is opdat nieuwe mechanismes zich konden ontwikkelen die beter aangepast zijn aan de huidige moderne problemen. De menselijke schedels huizen een steentijd brein, aldus de grondleggers van de evolutionaire psychologie, Tooby en Cosmides. Voor de menselijke EEA wordt er naar het Pleistoceen verwezen, omdat de tijdspanne praktisch overeenkomt met alle adaptaties van de anatomisch moderne mens, met enkele uitzonderingen zoals de ontwikkeling van lactose tolerantie. Het EEA-concept is een breed en niet-specifieke theoretische beschrijving van het voorouderlijk landschap. Een beschrijving die gebaseerd is op een abstracte statistische compositie van alle relevante selectie omgevingen. Wat nu precies de criteria zijn voor zo een omgevingsfactoren, of hoe zo een verzameling tot stand komt, is niet bekend. Wat dat het wetenschappelijk onmogelijk maakt deze criteria te controleren, een van de belangrijkste principes van wetenschappelijk onderzoek.

De archeologie als discipline is één van de weinige disciplines die inzichten kan verwerven in het verleden en een bijna directe kijk kan bieden op de menselijke evolutie die de evolutiepsychologie onderzoekt. De archeologie zou materieel bewijs kunnen aanleveren om hypothesen van de evolutionaire psychologie om te zetten in daadwerkelijke onderbouwde theorieën of ze te ontcrachten. Hoewel de evolutionaire psychologie uitdrukkelijk claimt een multidisciplinaire methodologie te hanteren in het testen van de eigen hypothesen, hoort de archeologische discipline daar niet bij. Primaire archeologische inzichten komen amper of niet aan bod.

De prehistorie waarnaar Griet Vandermassen verwijst, een periode die 2.7 miljoen jaar beslaat, is echt wel dynamischer en veranderlijker dan de universalistische claims op basis van een ingebeeld en statisch prehistorisch verleden doet uitschijnen. Bovendien heeft de mens zelf daarin gaandeweg zijn invloed laten gelden, door het gebruik van werktuigen of vuur bijvoorbeeld. Verder is de aanname dat mensen gedurende deze periode altijd als jager-verzamelaar hebben geleefd fout. Lange tijd leefde de mens bijvoorbeeld enkel als verzamelaar. Maar ook worden de verschillen onderling tussen jager-verzamelaars genegeerd ten voordele van een universele abstractie van 'de' prehistorische levenswijze. Er wordt geen rekening gehouden met het feit dat de menselijke levenswijzen doorheen die lange perioden sterk veranderden. Of met de opkomende gender archeologische bevindingen dat vrouwen

een actievere rol hadden in het jagen, een activiteit die de evolutionaire psychologie slechts toebedeeld aan mannen.

Het *Man the Hunter* model is een van de belangrijkste theorieën waarop de evolutiepsychologie zich baseert om de arbeidsverdeling tussen mannen en vrouwen te verklaren¹¹. De arbeidsverdeling wordt gezien als zo een alom vertegenwoordigd en onveranderlijk kenmerk van het menselijke bestaan, dat geëvolueerd is in verschillende versies en contemporaine equivalenten van 'De Man de Jager, Vrouw de Verzamelaar' model. Een taakverdeling die wordt geacht natuurlijker en efficiënter te zijn dan eender welke andere optie. Dat deze theorie al vanaf het ontstaan (1966) fel bekritiseerd wordt vanuit de (feministische) archeologie omwille van het gebrek aan concreet archeologisch bewijs en ideologische verankering in de toenmalige maatschappelijke tendens, wordt compleet genegeerd¹².

Wat Griet Vandermassen en andere aanhangers van de evolutiepsychologie hier doen, wordt het beste omschreven als de 'Flinstonizatie' van de jager-verzamelaars samenleving. Een term die voor het eerst gebruikt werd door de auteurs van *Sex at Dawn* (2010). Flinstonizatie verwijst naar het projecteren van moderne aannames en overtuigingen op de prehistorische jager-verzamelaars. De evolutionaire psychologie gaat uit van een heteronormatieve, monogame en gender dichotome samenleving. Maar welk concreet bewijs leveren zij daarvoor aan? Op archeologische bevindingen worden deze theorieën alvast niet gestaafd. Als Vandermassen en andere adepten van de evolutionaire psychologie hun argumentatie zo sterk verankeren in wat onze prehistorische voorouders deden en laten, dan zouden ze er goed aan doen om op zijn minst basisinzichten uit de archeologie te incorporeren in hun analyses.

5. Hoezo wetenschappelijk objectief?

Dit brengt ons meteen bij een andere rode draad in het discours van Vandermassen, namelijk de claim van wetenschappelijke objectiviteit. Vandermassen verdenkt het merendeel van feministische onderzoekers ervan ideologisch vooringenomen te zijn, en met al dan niet verborgen politieke agenda's te werken, terwijl haar eigen ideeën altijd wetenschappelijk objectief, solide en neutraal zouden zijn. Ideologie is dus altijd de ander.

Nochtans is heel wat van het evolutiepsychologische onderzoek waar Vandermassen haar mosterd zoekt onderhevig aan dezelfde kritiek: dat die ideologisch gekleurd zou zijn. Neem bijvoorbeeld de studie van Stoet and Geary (2018) naar de zogenaamde gelijkheidsparadox waarnaar auteurs als Vandermassen en Jordan Peterson graag verwijzen. Die hypothese stelt dat naarmate samenlevingen uitblinken in gendergelijkheid, mannen en vrouwen meer ongelijke keuzes maken dan in genderongelijke samenlevingen. Vrouwen in Scandinavië zouden bijvoorbeeld minder vaak voor STEM richtingen als wetenschap, technologie, ingenieur of wiskunde kiezen. Wanneer de GenderSci Lab in Harvard de studie van Stoet en Geary tevergeefs probeerde te repliceren, bleek echter dat die laatsten geknoeid hadden met

---

¹¹ Buss, David. 2019. *Evolutionary Psychology: The New Science of The Mind*, 6de Ed., New York: Routledge, 2019.

¹² Bolger, Diane. 2013. *A Companion to Gender Prehistory*, West-Sussex: John Wiley & Sons, Inc, 2013.

de data¹³. Een ander voorbeeld is de controversiële studie van Thornhill en Palmer (2010) over de evolutionaire functie van verkrachting (met onweerstaanbare voortplantingsdrang als voornaamste oorzaak en niet sociale machtsongelijkheid), waarnaar Vandermassen gulzig refereert in haar werk. Deze studie werd gediscrediteerd door evolutiebiologen, sociologen en psychologen omwille van de onderliggende ideologische aannames en de methodologische gebreken (zie de kritieken van ander andere Gowaty, Einon, Coyne, Browne Travis, Ah-Kahn). Bovendien zouden de auteurs cruciale inzichten van de evolutiebiologie op pseudowetenschappelijke en gevaarlijke wijze integreren in de evolutiepsychologie. Ook Vandermassen zelf maakt zich hier schuldig aan. Neem bijvoorbeeld haar ronduit schaamteloze these dat “*feministen vaak als mannelijker worden beschouwd omdat ze dat vaak ook gewoon zijn*” (p. 281-282). Dit wordt ‘bewezen’ aan de hand van een Zweeds onderzoek met 25 (!) deelnemers aan een feministische conferentie wiens mannelijkheid werd vastgesteld op basis van een vragenlijst en een biomorfologisch onderzoek naar de verhouding tussen ring- en wijsvinger in beide handen om zo de prenatale blootstelling aan testosteron te meten. Wie zichzelf graag feminist wil noemen, kan dus maar beter eerst even checken of hij/zij daar wel de juiste handen voor heeft.

Ook wetenschapsfilosoof Robert Richardson (2007) noemt het merendeel van de evolutiepsychologische verklarmodellen die menselijk gedragingen herleiden tot adaptaties aan natuurlijke selectieprocessen speculatieve ‘*just so stories*’, die misschien wel plausibel klinken, maar weinig wetenschappelijke basis hebben en voorbijgaan aan de complexiteit van biologische evolutieprocessen. Hij merkt op dat er in de evolutiepsychologie via ‘reverse engineering’ altijd wel een verklaring gevonden kan worden waarom kenmerk a of b adaptief is. Maar niet alle menselijke eigenschappen zijn adaptaties door natuurlijke selectie. Neem bijvoorbeeld tepels bij mannen. Ze hebben geen evolutionair voordeel of nadeel. “*Ze zijn er gewoon zomaar*”, zoals Seppe De Meulder (2021) terecht opmerkt in een recent artikel over Griet Vandermassen. Het is ook niet omdat iets ‘is’ in de natuur, dat daar automatisch levenslessen of morele voorschriften aan gekoppeld moeten worden. Dat is wat de Schotse filosoof David Hume in 1739 al beschreef als de *is-ought-fallacy*. Het is niet omdat sommige vrouwen een baarmoeder hebben, dat ze ook kinderen moeten baren en zorgend moeten zijn.

De evolutiepsychologie is dus allerm minst de neutrale of inherent wetenschappelijke onderzoekdiscipline, zoals Vandermassen graag laat uitschijnen. Ze kan dus heel wat opsteken van feministische wetenschapsfilosofen als Donna Haraway en Marilyn Strathern die het nastreven van objectieve kennisproductie tot doel blijven stellen in hun onderzoek (en dus geen postmoderne relativisten zijn), maar altijd vanuit een nederige erkenning dat ze hier met hun specifieke positionaliteit en disciplinaire bril altijd maar *partieel* toe kunnen bijdragen. In plaats van altijd ‘de andere’ te discrediteren wegens ideologische vooringenomenheid, zou het Vandermassen sieren om de ideologische aannames in haar eigen onderzoek en onderzoekdiscipline te benoemen en erkennen en zich niet te blijven verstoppen achter een mistig gordijn van zelfverklaarde positivistische objectiviteit.

---

¹³ Voor andere kritieken op de gendergelijkheidspaaradox hypothese, zie: <https://www.genderscilab.org/blog/the-gendersci-lab-takes-on-the-gender-equality-paradox-hypothesis-introduction-and-primer?fbclid=IwAR0ujHYeno9crOzC3QmYReOAefZLqX6Pli2VGOBJcl1cBopi9leFr22hMd4>

6. Hoezo feminisme is achterhaald?

In *Darwin voor Dames* en tijdens haar publieke interventies laat Vandermassen weinig kansen voorbijgaan om het hedendaagse feminisme af te schieten als een gedateerde marginale beweging van autoritaire mannenhaatsters die niets begrepen hebben van wetenschap en nog minder van wat de doorsnee man of vrouw écht wilt. Ze richt daarbij haar pijlen vooral op progressieve feministische organisaties zoals Furia of publieke instellingen zoals het Instituut voor de Gelijkheid van Mannen en Vrouwen. Ook haar UGent collega's van de Master Gender en Diversiteit moeten het vaak bekopen¹⁴.

We begrijpen niet goed onder welke steen Vandermassen zich de voorbije jaren heeft schuilgehouden om voorbij te gaan aan de massale en inspirerende golf van feministisch verzet die via Argentinië, Polen, India, de Verenigde Staten, Spanje of Koerdistan ook België heeft bereikt. Populaire feministische bewegingen als NiUnaMenos, MeToo, International Women's Strike en de Poolse Strajk Kobiet brachten wereldwijd honderden duizenden vrouwen en mannen op straat voor het recht op abortus, voor een betere herverdeling van zorgarbeid, tegen gendergeweld, tegen overheidsbesparingen in de sociale sector, etc. Doen alsof die bewegingen niet bestaan, irrelevant zijn of allemaal verkeerd bezig zijn, is niet alleen een miskennis van de werkelijkheid die maar al te graag wordt opgepikt door rechtse conservatieve gender bashers als Trump, Orban of Van Langenhoven. Het is bovendien geen uitnodigend startpunt tot een kameraadschappelijke discussie of - stel je voor - solidariteit met die feministen die telkens verweten worden zich te blijven wentelen in een slachtofferrol. Dat is volstrekt onnodig, aldus Vandermassen, aangezien vrouwen in "onze" Westerse samenlevingen eigenlijk weinig te klagen hebben, en het vooral mannen zijn die gebukt gaan onder de tegennatuurlijke tirannie van het feminisme. Zo schrijft ze: "*Mannen en vrouwen zijn gelijk voor de wet, meisjes worden niet gesluierd, genitaal verminkt of uitgehuwelijkt, vrouwen krijgen alle kansen om te studeren en carrière te maken, deeltijds te werken of thuis te blijven*" (p. 298-299). Eerst en vooral, staat een sluier niet gelijk aan inherente vrouwenonderdrukking. Wat Vandermassen bovendien vergeet te vermelden, is dat het verbeteren van vrouwenrechten niet het resultaat is van een natuurlijke evolutie, maar van voortdurende sociale strijd; van feministen, syndicalisten, burgerrechtenactivisten die op de barricades zijn gesprongen en blijven springen om deze rechten af te dwingen. Bovendien gebeurde die sociale strijd dikwijls in weerwil van wat toen de "wetenschappelijke" consensus was. Het zou Vandermassen dus sieren om die historische en actuele feministische strijd op zijn minst te erkennen, in plaats van zich er telkens zo laatdunkend boven te stellen of die dood te zwijgen.

Aan de Universiteit Gent, de alma mater van Vandermassen, zet het feministische collectief UGent Vrouwenstaking zich bijvoorbeeld al enkele jaren in voor een verbetering van de lonen en arbeidsvoorwaarden voor het geoutsourcete schoonmaakpersoneel dat voornamelijk bestaat uit vrouwen en personen van kleur en/of met migratieachtergrond. Dit initiatief staat inhoudelijk mijlenver af van het lean-in-feminisme dat Vandermassen bekritiseert in haar boek. De UGent Vrouwenstaking probeert het schoonmaakpersoneel niet te overtuigen om een

---

¹⁴ De interuniversitaire opleiding Gender en Diversiteit wordt door Vandermassen niet wetenschappelijk genoeg bevonden omdat er geen vakken uit de biologie in worden aangeboden. Dat er echter binnen de opleidingen Biologie doorgaans ook weinig tot geen maatschappijvakken worden aangeboden, vindt Vandermassen blijkbaar minder een probleem, want die opleidingen worden niet gevisieerd in haar discours. Het klopt dat er in het onderwijs meer plaats zou moeten zijn voor interdisciplinaire samenwerkingen tussen de humane, sociale en politieke wetenschappen enerzijds, en de biomedische wetenschappelijk anderzijds; maar dit is zeker niet alleen een 'probleem' in de genderstudies.

carrièreswitch tot professor of bestuurder te maken. Ze eisen simpelweg betere werkomstandigheden en hogere lonen voor de essentiële zorgjobs waarin deze collega's werken. Jammer genoeg verspilt Vandermassen weinig inkt of energie om zulke reëel bestaande feministische initiatieven te ondersteunen. Dat is niet omdat vrouwen omwille van intraseksuele concurrentie biologisch gezien weinig te winnen hebben bij een 'global sisterhood', zoals Vandermassen beweert in haar boek, maar omdat zij er telkens bewust voor kiest om de maatschappelijke status quo te bevestigen in plaats van die kritisch in vraag te stellen. Ze kiest ervoor om tijdens haar interventies "genderkritische" en anti-feministische agenda's te dienen die er in de realiteit toe leiden dat kwetsbare groepen zoals transpersonen, LGBTQIs, vrouwen die bescherming zoeken tegen huiselijk en/of seksueel geweld, steeds vaker basisrechten en (medische, reproductieve en sociale) zorg worden miskend. Misschien is het dus hoog tijd dat Vandermassen wat vaker kiest voor een wetenschappelijk geletterd revolutiefeminisme, in plaats van een ideologisch gemotiveerd evolutiefeminisme.

Met veel dank aan de feedback van de twee reviewers, en de input van Noëmi Willemen, Anna Paeshuyse, kameraden van Furia en van de leesgroep die Dames voor Darwin las.

Referenties

- Bolhuis, Johan; Brown, Gillian; Richardson, Robert & Laland Kevin. 2011. 'Darwin in Mind: New Opportunities for Evolutionary Psychology', *PLoS Biology*, 9(7) p. e1001109.
- Brilmyer S. Pearl. 2017. Darwinian Feminisms. *Gender: Matter*, edited by Stacy Alaimo, Macmillan Interdisciplinary Handbooks, Macmillan Reference USA, pp. 19-34
- Butler, Judith. 1990
- Buss David. 2019. *Evolutionary Psychology: The New Science of The Mind*, 6de Ed., New York: Routledge, 2019.
- De Beauvoir, Simone. 1949. *La deuxième sexe*
- De Meulder, Seppe. 2021. Waarom het feminisme geen schrik moet hebben van Darwin. *De Wereld Morgen* <https://www.dewereldmorgen.be/artikel/2020/12/28/waarom-het-feminisme-geen-schrik-moet-hebben-van-darwin/>
- Daphna, Joel and Luba Vikhanski. *Gender Mosaic: Beyond the Myth of the Male and Female Brain*. New York: Little Brown Spark.
- Fine, Cordelia. 2017. *Testosterone Rex: Unmaking the Myths of Our Gendered Minds*
- Flour, Els. 2019. "We laten het niet blauwroze". *De Standaard*.
https://www.standaard.be/cnt/dmf20191111_04710252
- Laland, Kevin. 2017. *Darwin's Unfinished Symphony. How culture made the human mind*, United Kingdom: Princeton University Press.
- Lee, Richard B., Devore, Irvén. 1976. *Kalahari Hunter-Gatherers (Studies of the !Kung San and Their Neighbors) || 2 Settlement Patterns of the !Kung: An Archaeological Perspective*, Cambridge: Harvard University Press.
- Mutsaers, Inge. 2019. Filosofe Griet Vandermassen: Baudet heeft een punt, er zijn ambitieverschillen tussen mannen en vrouwen. *Trouw*. <https://www.trouw.nl/nieuws/filosofe-griet-vandermassen-baudet-heeft-een-punt-er-zijn-ambitieverschillen-tussen-mannen-en-vrouwen~b28d7d60/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

Richardson, Robert C. 2007. *Evolutionary psychology as maladapted psychology*. Cambridge, MA: MIT Press.

Rippon Gina. 2020 *The Gendered Brain: The new neuroscience that shatters the myth of the female brain*. New York Vintage Books.

Tooby, John & Cosmides, Leda, 'The theoretical foundations of evolutionary psychology', in: BUSS, David (ed.), *The Handbook of Evolutionary Psychology*, vol 1, Hoboken, N.J.: John Wiley & Sons, 2015, p. 3-87

Vandermassen, Griet. 2019. *Dames voor Darwin. Over feminisme en evolutietheorie*, Antwerpen: Houtekiet, februari 2019.